

P R E F A C I

El dia 30 de gener de 1962 el senyor Jordi Rubió i Balaguer commemorava, en la intimitat de la seva llar, el seu setanta-cinquè aniversari. Els «Estudis Romànics» haurien desitjat de poder ésser presents en aquella commemoració i d'oferir aquell dia a l'illustre estudiós la miscel·lània de treballs d'erudició redactada en honor d'ell que des de feia temps tenien en preparació.

Els designis humans, però, rarament coincideixen amb la realitat. No ens ha d'estranyar, doncs, que un seguit de traves de tota mena hagi vingut a dificultar l'acompliment a temps del nostre natural i explicable desig.

Que la publicació d'aquell recull miscel·lani no era més que un pur acte de justícia, no podria dubtar-ho ningú. I un simple esguard al curriculum vitae i a la vasta bibliografia del professor Rubió i Balaguer vindria fins i tot a fer-nos present que hom arribava potser amb retard a la reconeixença pública de la gratitud deguda al seu mestratge i a la seva activitat indefallent.

Des dels primers anys de servei del jove Rubió, en qualitat de secretari-redactor del novellament creat INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, acabats tot just els estudis universitaris, fins als dificultosos temps presents, en què ens cal contemplar amb estupor l'ancianitat gloriosa del savi mestre sotmesa a un ímprobable horari de treball editorial — per a vergonya d'aquells qui, havent-ho pogut evitar, ho han provocat o simplement ho han permès —, la seva vida ofereix, en efecte, un teixit de múltiples tasques en totes les quals ha assolit sempre una envejable perfecció al costat del màxim rendiment.

Després de la seva actuació en el càrrec de secretari-redactor de l'INSTITUT — forja, com ha estat sovint dit, d'erudits de primera fila, de la qual havien de sorgir figures tan importants com Francesc Martorell,

Ramon d'Alòs-Moner, Ferran Valls i Taberner, Ferran Soldevila i d'altres — i del seu sojorn a la Universitat d'Hamburg, on col·laborà amb Bernhard Schädel en la docència de la filologia hispànica, tothom recorda els diversos llocs, de gran responsabilitat alguns d'ells, que el senyor Rubió anà successivament ocupant — fins a l'any 1939!¹ — i als quals dedicà, no cal dir amb quin encert, tot el seu temps i els seus afanys d'estudis: la càtedra de literatura catalana dels Estudis Universitaris Catalans, on fou assistent, de primer, del seu pare Antoni Rubió i Lluch, que més tard havia ell de succeir com a titular d'aquella disciplina; els encàrrecs de curs de bibliologia i d'investigació de la literatura castellana a la Universitat de Barcelona; la direcció de la biblioteca de l'INSTITUT, quan aquesta esdevenia pública i prenia el nom de Biblioteca de Catalunya;² la direcció de la Central de Biblioteques Populars creades per la Mancomunitat de Catalunya; les càtedres de bibliologia i biblioteconomia — acompanyades més endavant de la direcció — de l'Escola de Bibliotecàries; la càtedra de literatura catalana, encara, a la Universitat Autònoma de Barcelona... I, al costat de tots aquests càrrecs, no pot ésser oblidada la seva tasca com a editor del «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», de l'«Anuari de les Biblioteques Populars» i, més ençà, de la revista dels «Estudis Universitaris Catalans» en la seva segona etapa. Ni, durant els temps calamitosos de la guerra i la revolució, la seva actuació abnegada al cap dels serveis de salvament dels tresors bibliogràfics del país, que aquells qui més obligats semblaven a expressar-li'n l'agraïment d'una manera pública, s'han obstinat a ignorar i a silenciar.³

L'activitat erudita del professor Rubió i Balaguer s'ha manifestat també, igual que la docent, en ben diversos camps de treball.

En el de la literatura catalana — el més vast — amb abundoses contribucions sobre Ramon Llull, com les descripcions i anàlisis d'alguns còdexs que contenen obres del beat mallorquí i les notes sobre la transmissió manuscrita de l'opus lullian, com l'edició crítica de la versió rimada de la lògica del Gazzali i la introducció i notes a l'edició de l'Arbre de Filosofia d'Amor, com les interrogacions sobre una vella versió llatina del Libre de Contem-

1. Només els cursos dels Estudis Universitaris Catalans, represos privadament l'any 1944, el mantenen després en la càtedra de literatura catalana, fins que el 1959 es jubila ell voluntàriament.

2. Nom desfigurats, del 1928 al 1930 i del 1939 ençà, en *Biblioteca Central de la Diputació Provincial*, que el senyor Rubió ja encertà a qualificar de «denominació desnaturalitzant».

3. La revista «Serra d'Or» prepara, per als primers mesos de l'any 1967, la confecció d'un número dedicat al professor Rubió i Balaguer, en el qual hi ha anunciada la col·laboració dels senyors F. Soldevila, P. Bohigas, M. Coll i Alentorn, J. Triadó, J. Carbonell i J. Molas, que s'ocuparan de diversos aspectes de la seva personalitat.

PREFACI

plació, com l'exposició de la Rhetorica nova, com l'estudi de l'expressió literària en l'obra lulliana; amb d'altres sobre historiografia, com les referents a la crònica de Bernat Desclot — l'edició de la qual, a cura de J. Rubió, amb anotació històrica de F. Soldevila, el món de la nostra literatura i de la nostra història espera amb anhel i amb impaciència des de fa anys —, com els documents sobre la crònica de Jaume I, com l'examen de la versió llatina de la Crònica general de Catalunya i Aragó altrament anomenada Crònica de Sant Joan de la Penya, com la presentació de fra B. de Canals i de la seva desconeguda crònica llatina, com l'estudi de les versions catalanes — procedents principalment de les nostres cròniques — de la llegenda del bon comte de Barcelona i l'emperadriu d'Alemanya; amb d'altres, encara, sobre algun aspecte d'Antoni Canals, sobre la influència de determinats autors clàssics i de la sintaxi llatina en els escriptors formats a la cancelleria reial, sobre diversos problemes concernents als orígens de l'humanisme a Catalunya i la decadència de les lletres catalanes; amb edicions — ultra les ja mencionades de Llull i Desclot — del manuscrit 129 del fons de Ripoll de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, del De arrha animae d'Hug de Sant Víctor anostrat per Antoni Canals i d'un text català de la Profecia de l'Ase d'Anselm Turmeda, sense comptar algunes reproduccions en facsimil escaientment prologades; amb la galeria de figures literàries del Principat i de València aplegades sota el títol De l'Edat mitjana al Renaixement; amb apunts sobre l'ambient literari de la Catalunya del segle XVI, sobre el primer teatre valencià, sobre Antoni Puigblanch, sobre la Renaixença; amb la tan esperada història de la literatura catalana — dissortadament dispersa dins els diversos volums d'una Historia general de las literaturas hispánicas —, de què tothom confia de poder disposar aviat d'una versió catalana independent.

En el camp dels estudis històrics, cal recordar el recull d'inventaris de l'orde del Temple a Catalunya (en col·laboració amb R. d'Aldò-Moner i F. Martorell); les notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres drets de Catalunya i de Capítols de Cort referents al General (en col·laboració amb R. d'Abadal i de Vinyals); l'assaig d'interpretació de textos i documents literaris sobre la vida espanyola a l'època gòtica; els apunts sobre les relacions d'Alfons IV amb alguns artistes italians; els discursos i conferències sobre la cultura de la Corona d'Aragó en la primera meitat del segle XV, sobre els Cardona i les lletres, sobre les corts d'Alfons IV i l'espiritualitat del Renaixement, i sobre confluències de cultures a Barcelona en els dies de l'emperador Carles; les notes sobre la vida religiosa en una cort del Renaixement a base de l'estada del beat Mateu d'Agrigento al Principat i a València.

Com a valuoses aportacions per a una desitjada història de la impremta

PREFACI

a casa nostra, el senyor Rubió ens ha donat, en diverses revistes i publicacions nacionals i estrangeres, notícies d'impressions litúrgiques de Saragossa, de butlles incunables de Montserrat i d'altres indrets, de diverses cartes — una de l'impressor Rosenbach de Heidelberg, una d'imperial impresa a Barcelona, una altra de privilegis de Juli II als confreres de la Mercè, una d'indulgències estampada a Barcelona —, de tres impressions desconegudes de Joan Jofre, etc., així com un nodrit recull de documents per a la història de la impremta i llibreria a Barcelona del 1474 al 1553 (en col·laboració amb J. M. Madurell i Marimon), i estudis referents a les primeres premses de Barcelona i Saragossa i sobre la integració dels impressors alemanys en la vida social i econòmica de les terres catalanes en els segles XV i XVI.

Relacionats, encara, amb el món de les biblioteques, hem d'esmentar els reports sobre la Biblioteca Capitular de Tortosa, el malauradament interromput Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya (en col·laboració amb J. Massó i Torrents), l'estudi sobre els llibres de l'abat Savarés a la biblioteca de Ripoll, l'adaptació per a les biblioteques catalanes de la classificació decimal de Brusselles, les comunicacions en congressos internacionals sobre biblioteques populars i biblioteques per a obrers, així com, en un pla menys erudit, les tan excellentment rebudes instruccions elementals per a catalogació i ordenació de biblioteques, amb diverses versions i edicions.⁴

No tots els camps de treball, naturalment, conreats pel professor Rubió i Balaguer podien trobar acollença en la present miscel·lània: atès el caràcter de la nostra revista, ens semblà aconsellable de restringir l'admissió de contribucions a aquelles que s'ocupessin exclusivament de literatura catalana. El nostre homenatge no ha pogut tampoc ésser obert a una lliure col·laboració, que hauria fàcilment duplicat o triplicat les pàgines de què podíem disposar en aquests dos volums; hem acceptat, doncs, només l'aportació dels membres de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona — institucions a les quals pertany el senyor Rubió —, així com d'alguns estudiosos estretament lligats amb l'INSTITUT.

Pel fet de depassar el tema imposat al nostre recull, no hi han pogut ésser admesos els treballs que ens havien ofert els senyors Ramon d'Abadal i de Vinyals, Pere Bosch i Gimpera i Josep de C. Serra i Ràfols, membres de l'INSTITUT. La llarga malaltia del cardenal Anselm M. Albareda (Ciutat del Vaticà), a la qual per dissort la mort vingué a posar fi, no li permeté d'acabar l'estudi que ens havia promès sobre Francesc Eiximenis. Tampoc

4. Seria interessant de posseir una bibliografia detallada i completa de Jordi Rubió i Balaguer. Confiam que algú — potser la seva mateixa muller — voldrà proveir-hi algun dia.

PREFACI

no han pogut ésser incorporades a la miscel·lània, a causa de no haver estat enllestides a temps, les aportacions que esperàvem dels PP. Miquel Batllori (Roma) i Cebrià Baraut (Andorra), i dels professors Ramón Menéndez Pidal (Madrid), Clovis Brunel (París), Constantin Marinescu (París), Joaquim Carreras i Artau (Barcelona), Francesc de B. Moll (Mallorca), Ansari Mundó (Madrid), Josep M. Casas i Homs (Barcelona) i Marçal Olivari (Barcelona).⁵ D'altres estudiosos, encara, impossibilitats per tasques indefugibles de participar en aquests volums, ens feien constar llur adhesió a l'homenatge: Paul Aebischer (Romont), Dámaso Alonso (Madrid), Horst Baader (Berlín), Joan Bastardas (Barcelona), Maurice Delbouille (Lieja), Samuel Gili i Gaya (Madrid), Helmut A. Hatzfeld (Washington), Erich Köhler (Heidelberg), Rita Lejeune (Lieja), Angelo Monteverdi (Roma), Josep Roca i Pons (Bloomington), Gerhard Rohlf (Tübingen) i Josep M. Solà i Solé (Washington).

Així i tot, hom ha pogut aplegar quaranta contribucions d'autors de diversos països en aquests Estudis de literatura catalana oferts a Jordi Rubió i Balaguer. Ens cal lamentar que un dels autors — Kurt Lewent, de Nova York, un dels millors occitanistes dels darrers temps, traspassat el 1964 — no pugui veure ja aquesta miscel·lània, que precisament s'obre amb el seu article, aportació notable per a la interpretació de Cerverí de Girona.

El gran retard amb què els «Estudis Romànics» solen aparèixer s'ha vist augmentat encara en aquests dos volums — igual que s'esdevingué amb la miscel·lània dedicada a la memòria de Lluís Nicolau d'Olwer —, per la clausura, el mes de desembre de 1963, del Palau Dalmaes, on l'INSTITUT anava installant darrerament la seva biblioteca i les seves oficines de treball científic. Dins el Palau Dalmaes quedaven immobilitzats durant algun temps els originals rebuts dels professors H. Anglès, R. Brummer, W. Giese, K. Lewent, F. Pierce, R. D. F. Pring-Mill i R. B. Tate. D'alguns d'aquests estudis ens en pervenia, més tard, una segona còpia tramesa novament pels autors; els altres tornaven a les nostres mans, passats alguns mesos, gràcies a unes oportunes i eficaces gestions, que no podem deixar d'agrair de tot cor. Aquesta miscel·lània, doncs, que, segons els nostres designis, havia d'ésser publicada l'any 1962, no podrà veure la llum fins al començament del 1967, quan el mestre a qui va dedicada arribarà ja a la vuitantena. Els «Estudis Romànics» prefereixen, de tota manera, de deixar en la seva portada la data per a la qual n'havia estat prevista l'aparició, tant perquè serveixi de testimoniatge de les dificultats i de les incidències amb què topa hic et nunc una obra d'aquesta mena, com també

5. Algunes d'aquestes aportacions seran publicades en els volums vinents dels «Estudis Romànics».

PREFACI

— i especialment — per a subratllar la seva primera intenció d'homenatjar el senyor Rubió i Balaguer precisament en ocasió del seu setanta-cinquè aniversari.

No sabríem posar punt a aquests mots sense fer arribar el nostre agraciament cordial a tots els qui han intervingut, d'una manera o altra, en la realització dels Estudis de literatura catalana oferts a Jordi Rubió i Balaguer: primerament, als autors dels quaranta treballs que hi hem pogut aplegar, sense els quals el nostre homenatge no hauria estat possible; després, als col·legues de l'INSTITUT que ens han estimulat a dur endavant aquesta empresa i als membres de la Societat Catalana d'Estudis Històrics que abnegadament ens han ajudat en la preparació i revisió d'aquestes pàgines; als qui han volgut col·laborar, finalment, amb llur subscripció, a fer menys carregós l'inevitable dèficit de la nostra publicació. El nom de tots ells, en homenatge col·lectiu al venerable mestre de la nostra història literària, ha estat inscrit en la Tabula gratulatoria que segueix aquestes pàgines.

R. A. i S.

Barcelona, octubre 1966.